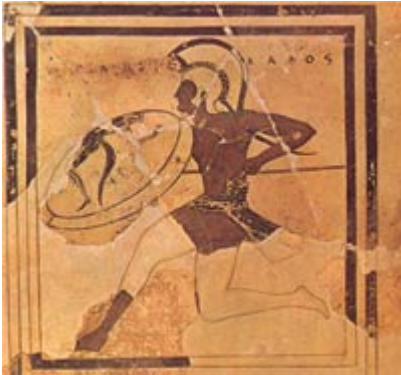

Ιστορικά Στοιχεία

ΜΥΘΟΣ Ή ΓΕΓΟΝΟΣ ΤΟ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ ΤΟ 490 π.Χ

Ένα από τα σπουδαιότερα αγωνίσματα των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων είναι ο Μαραθώνιος δρόμος (42.195μ.) που εισάγεται στο ολυμπιακό πρόγραμμα το 1896 ύστερα από την εισήγηση και αθλοθέτηση του καθηγητή Michel Breal της Σορβόνης, φίλου του Πιέρ ντε Κουμπερτέν σε ανάμνηση του ηρωικού κατορθώματος του άγγελου-αγγελιοφόρου που έφερε το μήνυμα της νίκης (490 π.Χ) στους Αθηναίους. Υπενθυμίζουμε ότι το ταχυδρομικό σύστημα στην Αρχαία Ελλάδα δεν ήταν οργανωμένο και το οδικό δίκτυο προβληματικό, ορισμένοι δε δρόμοι περνούσαν μέσα από εχθρικά εδάφη. Για

το λόγο αυτό, ειδικά εκπαιδευμένοι άγγελοι ή ημεροδρόμοι ή δρομοκήρυκες είχαν ορισθεί από την πολιτεία να μεταφέρουν γραπτώς ή προφορικώς μηνύματα που αφορούσαν τον πόλεμο ή την ειρήνη. Έτσι διέτρεχαν αποστάσεις σε δύσβατους δρόμους και σε σχεδόν απίστευτο χρόνο.

Όπως μας πληροφορεί ο Φιλόστρατος, οι δρομοκήρυκες/ημεροδρόμοι ήταν επαγγελματίες δρομείς και απαντώνται σ'όλη την Ελλάδα κυρίως ως αγγελιοφόροι πολεμικών ειδήσεων. Ήταν μάλιστα πρωταρχική ανάγκη κάθε στρατεύματος να έχει και ένα ημεροδρόμο για την επικοινωνία με τον έξω κόσμο.

Κατά τον Στράβωνα οι ημεροδρόμοι αποκαλούνται και "γραμματοφόροι" γιατί μετέφεραν κυρίως επιστολές. Ανάλογο ρόλο προς τους ημεροδρόμους είχαν και οι "ημεροσκοποί", οι οποίοι είχαν ταχθεί να κατασκοπεύουν απο υψηλές θέσεις μια συγκεκριμένη τοποθεσία και όταν διαπίστωναν ύποπτες κινήσεις του εχθρού, έτρεχαν προς την πολιτεία και ανάγγελαν στους στρατηγούς ή τους άρχοντες τις χρήσιμες πληροφορίες. Είναι δεδομένο ότι οι ημεροδρόμοι-δρομοκήρυκες έτρεχαν οπλισμένοι στο χρόνο και στο χώρο της Ελληνικής ιστορίας. Ήδη από τον 7ον π.Χ. αιώνα παρουσιάζεται το φαινόμενο αυτό.

Συγκεκριμένα κατά την 28η Ολυμπιάδα ή αλλιώς το 668π.Χ. παραβιάζεται η Ολυμπιακή εκεχειρία από τις εχθροπραξίες των Ηλείων και Δυμαίων. Μετά την ήττα των Δυμαίων (πόλη της Αχαιάς), ένας Ηλείος οπλισμένος ημεροδρόμος έφυγε από το πεδίο της μάχης και τρέχοντας 80 χιλιόμετρα περίπου έφερε το μήνυμα της νίκης μέσα στο στάδιο της Ολυμπίας την ημέρα των "άθλων"(=βραβείων).

Το φαινόμενο των οπλισμένων αγγελιοφόρων μετά από μάχες επανεμφανίζεται και κατά τον πρώτο ιερό πόλεμο των Δελφών (596-586π.Χ.) καθώς επίσης στο Άργος και την Κόρινθο.

Αξιοθαύμαστο είναι το επίτευγμα του ημεροδρόμου Ευχίδα, ο οποίος μετά τη μάχη των Πλαταιών (479π.Χ.) και επειδή είχαν έσβησαν το ιερό πυρ στις Πλαταιές, γιατί είχε μianθεί από τους Βαρβάρους, έτρεξε, κατόπιν εντολής των αρχόντων, προς το μαντείο των Δελφών, εξάγνισε το σώμα του και απολυμάνθηκε με ράντισμα νερού, φόρεσε δάφνινο στεφάνι, άναψε τη δάδα του από τη φωτιά του βωμού του Απόλλωνα (καθαρό πυρ) και επέστρεψε αυθημερόν στην πατρίδα του και "παραδούς το πυρ εξέπνευσε" διανύοντας απόσταση 1.000 σταδίων ή 200 χλμ περίπου. Κατά την 113η Ολυμπιάδα ή αλλιώς το 328 π.Χ., ο αθλητής Αργεύς από το Άργος κατέκτησε Ολυμπιακή νίκη στο δόλιχο. Αμέσως μετά τη στέψη του έτρεξε προς την πατρίδα του διανύοντας 100χλμ (Ολυμπία-Άργος) αναγγέλοντος τη νίκη του "αυθημερόν".

Τι λέει η ιστορία για τον ημεροδρόμο

Ο Ηρόδοτος γεννήθηκε το 485π.Χ., 5 χρόνια μετά τη μάχη του Μαραθώνα. Τις πληροφορίες για τα Περσικά τις παίρνει από ιερείς μαντείων και ιδιαίτερα των Δελφών, από οδηγούς, διερμηνείς, και Έλληνες εγκατεστημένους σε διάφορα μέρη με τους οποίους είχε γνωριστεί. Περί το 454-445π.Χ. τιμάται από τη βουλή των Αθηναίων για το ιστορικό του έργο.

Σκοπός της ιστορίας του ήταν να μη σβήσουν από τη μνήμη των ανθρώπων "τα μεγάλα και θαυμαστά" έργα ώστε να μην μείνουν "ακλέα" (=άδοξα) τα σπουδαία κατορθώματα των ηρώων. Η ιστορική σκέψη του Ηροδότου έχει μια ποιητική ιδιοσυγκρασία που συνδιάζεται με μια ερευνητική διάθεση στην οποία τον ωθεί η ακόρεστη περιέργειά του. Τον διακρίνει αβίαστη αντικειμενικότητα, τον μαγεύει η λεπτομέρεια, η αμεροληψία και επιδιώκει το ακριβοδίκαιο και το αληθές. Έχει συναίσθηση του χρέους να περιγράψει με τη μεγαλύτερη σωστή προσέγγιση στην πραγματικότητα τα γεγονότα.

Είναι άξιο προσοχής ότι ενώ περιγράφει με λεπτομέρεια και αντικειμενικότητα τα όσα διαδραματίστηκαν στη μάχη του Μαραθώνα, δεν αναφέρει το περιστατικό του αγγελιοφόρου της νίκης, ενώ σε μεταγενέστερους συγγραφείς είναι διάχυτη η πληροφορία ότι συνέβη πράγματι το γεγονός.

Φαίνεται ότι διαχρονικά οι μελετητές της ιστορίας του Ηροδότου θεώρησαν ως παράλειψη το περιστατικό του αγγελιοφόρου και θέλησαν να διαιωνίσουν ιστορικά το όνομα και το γεγονός του αγγέλου. Χαρακτηριστικά, εκατόν πενήντα (150) χρόνια μετά την μάχη του Μαραθώνα ο ιστορικός Ηρακλείδης από τον Πόντο ιστορεί ότι ο δρομοκήρυκας που έτρεξε από το Μαραθώνα προς την Αθήνα ήταν ο Θέρσιππος, καταγόμενος από τον αρχαίο δήμο των Ερωέων, αν και ο ίδιος είναι επιφυλακτικός γιατί οι σύγχρονοι ή οι προγενέστεροι του θέλουν όχι το Θέρσιππο αλλά τον Ευκλή, ο οποίος τρέχοντας "συν τοις όπλοις θερμόν από της μάχης και ταις θύραις εμπέσοντα των πρώτων τσοούτον μόνον ειπείν, χαιρείτε και χαιρόμεν, εϊτ' αυθύς εκπνεύσαι".

Ο ίδιος προβληματισμός ανακύπτει και κατά το 2ο μ.Χ. αιώνα (700 χρόνια μετά τη μάχη), όταν ο Λουκιανός αναφέρει το περιστατικό συγκεκριμένα με ήρωα τον Φιλιπίδη (= φίλος των ίππων). Την ιστορική πληροφορία του Ηροδότου ως προς τον αγγελιοφόρο προς τη Σπάρτη, την αντιγράφει και ο "περιηγητής" Πausanias, αλλά ονομάζει τον ημεροδρόμο Φιλιπίδη, όπως και ο Λουκιανός, και όχι Φειδιπίδη όπως τον αποκαλεί ο Ηρόδοτος.

Τι λέει η λαογραφία για τον αγγελιοφόρο

Μέσα από τη λαϊκή παράδοση, ο προφορικός λόγος διέσωσε το γεγονός, αν και ορισμένοι θέλουν να είναι δημιούργημα των χρόνων της Τουρκοκρατίας και μάλιστα λέγεται ότι έτρεξαν δύο αγγελιοφόροι να φέρουν την είδηση στην Αθήνα. Ο ένας έτρεξε καβαλάρης αλλά δεν έφτασε ποτέ στον προορισμό του, ο άλλος πεζός και αρματωμένος. Ο καβαλάρης πήγε από το Χαλάνδρι, ο πεζός από τη Σταμάτα. Καθώς τον είδαν οι γυναίκες έτρεξαν κοντά του: "Σταμάτα, του φώναξαν, σταμάτα ...Τέλος φθάνει στο Ψυχικό... Το πρώτο χωριό το ονόμασαν Σταμάτα (=γιατί σταμάτησε ο αγγελιοφόρος) το δεύτερο Ψυχικό γιατί πήγε να ξεψυχήσει ο πτεροπόδαρος...

Εύλογα είναι τα ερωτήματα και οι αμφιβολίες που προβάλλουμε στο γεγονός του αγγελιοφόρου, γιατί μας χωρίζει μια τεράστια χρονική απόσταση (2500 χρόνια) αλλά και μια διαφορετική αντίληψη ιδεολογίας και κρίνουμε τα γεγονότα, σήμερα, ανάλογα με το τι είναι πρακτικό και ωφέλιμο.

Γιατί δεν το αναφέρει ο Ηρόδοτος;

Φαίνεται ότι στις αφηγήσεις του ο Ηρόδοτος παράβλεψε το γεγονός γιατί το θεώρησε ασήμαντο ή γιατί οι σύγχρονοι του ή και ο ίδιος δεν του απέδωσαν την ενδεικτική σημασία την οποία εμείς σήμερα του αποδίδουμε. Πιστεύουμε ότι η ιστορική αυτή παράλειψη δεν προσβάλλει την αξιοπιστία του συγγραφέα, αλλά αντίθετα τη δυναμώνει γιατί το περιστατικό δεν είναι μοναδικό και ανεπανάληπτο μέσα στο χώρο και στο χρόνο της ελληνικής ιστορίας. Στην ιστορική συνείδηση του Ηροδότου ή και των σύγχρονών του η απόσταση αυτή των 34 χιλιομέτρων (Μαραθώνας-Αθήνα) ήταν μηδαμινή μπρος στο κατόρθωμα του ημεροδρόμου Φειδιπίδη επίσημου αγγελιοφόρου του στρατεύματος των Ελλήνων ο οποίος έτρεξε την απόσταση Αθήνα-Σπάρτη, 1140 στάδια (230χλμ) σε δύο ημέρες, ενώ την ίδια απόσταση μετά τη μάχη έτρεξαν δύο χιλιάδες οπλίτες Σπαρτιάτες σε τρεις ημέρες. Τέτοια δρομικά κατορθώματα θαυμαστά και συγχρόνως αμφιλεγόμενα για την εποχή μας ήταν φαινόμενα ασήμαντα και συνηθισμένα κατά την αρχαιότητα.

Γιατί πεθαίνει κατά τον τερματισμό ένας δοκιμασμένος αγγελιοφόρος;

Το φαινόμενο ότι εδώ πεθαίνει ο άγγελος της νίκης κατά τον τερματισμό δεν είναι μοναδικό, το συναντάμε και στις Πλαταιές. Η ερευνητική διαδικασία θα πρέπει να στραφεί κάτω από ποιες σωματικές, ψυχικές, εδαφικές και

κλιματολογικές συνθήκες έτρεξε αυτός ο δρομέας. Εάν λάβουμε υπόψη ότι η μάχη τελείωσε μεσημέρι και μήνα Σεπτέμβρη, τρέχοντας οπλισμένος σε συνεχή μυική ένταση μέσα από δύσβατους δρόμους όπου πάση θυσία και με παρατεταμένη αγωνία έπρεπε να μεταφερθεί το μεγαλύτερο μήνυμα της ζωής του όσο το δυνατό σε συντομότερο χρόνο, τότε οι φορτίσεις που δέχεται το αναπνευστικό σύστημα δικαιολογούν το θάνατο του αγγελιοφόρου.

Γιατί έτρεξε με τα όπλα του;

Από τις αναφορές των συγγραφέων βεβαιωνόμαστε ότι ήταν νομικά και ηθικά υποχρεωμένος ο αγγελιοφόρος να τρέχει οπλισμένος μετά τη μάχη, για να φέρει το μήνυμα, γιατί διαφορετικά, αναφορικά με την εγκυρότητα του μηνύματος, οι άρχοντες της πολιτείας, όταν τον αντίκρυζαν, θα το εξελάμβαναν ως "ριψασπίδα" ή "Τρεσάντα" ατιμασμένο δηλ. άτομο, που θα είχε πετάξει τα όπλα του και θα είχε εγκαταλείψει.

Είχε αγγελιοφόρο το στράτευμα των Ελλήνων;

Δεν υπήρχε στράτευμα Ελληνικό ή και βαρβαρικό κατά τις εξορμήσεις του που να μην συνοδεύεται από ένα δρομοκρήρυκα-αγγελιοφόρο με σκοπό την επικοινωνία με τον έξω κόσμο.

Γιατί δεν χρησιμοποίησε ίππο κατά τη δοκιμασία του;

Εύλογη η απορία στην οποία η αδέκαστη θέση της ιστορίας αντιπαραθέτει την ιστορική αλήθεια. Πρώτον οι Αθηναίοι στο Μαραθώνα σκόπιμα δεν είχαν ιππικό και δεύτερο και σπουδαιότερο γιατί κατά τον Φιλόστρατο ήταν απαγορευμένο στους ημεροδρόμους να χρησιμοποιούν ίππους, ώστε διερχόμενοι να μην γίνονται αισθητοί από τον εχθρό. Η αναφορά της ύπαρξης του αγγελιοφόρου είναι διάχυτη σε όλες τις διαχρονικές ιστορικές μαρτυρίες των συγγραφέων, καθώς επίσης και τη λαογραφία, όπου συγκλίνουν και εστιάζουν το γεγονός στο χώρο της πραγματικότητας. Ειδικότερα ο Λουκιανός αναφέρεται στον ήρωα Φιλιππίδη και το κατορθωμά του, ενώ ο Πausανίας συμφωνεί ως προς το όνομα του αγγελιοφόρου αλλά δεν αναφέρει το κύριο περιστατικό. Από τις ιστορικές αναφορές που παραθέσαμε καταλήγουμε αβίαστα στο συμπέρασμα ότι το μήνυμα της Ελληνικής νίκης μεταφέρεται στην Αθήνα από τον ημεροδρόμο, εφόσον γνωρίζουμε ότι ήταν αναγκαίος ο αγγελιοφόρος στη λειτουργία του στρατεύματος, και συγκλίνουμε στο ότι πρέπει να είναι ο Φειδιππίδης αφού μόνο αυτός αναφέρεται ως επίσημος δρομοκρήρυκας των Ελλήνων.

Σε καμία περίπτωση δεν θα συμφωνήσουμε ότι πρόκειται για ανύπαρκτο πρόσωπο ή διακοσμητικό στοιχείο των μεταγενεστέρων του Ηροδότου συγγραφέων με σκοπό την ωραιοποίηση της μάχης, η οποία δεν χρειάζεται φτιασίδια γιατί η πράξη των Μαραθωνομάχων είναι αυτή καθ'αυτή μοναδική και ανεπανάληπτη.

Άλλωστε θα ήταν ανεξήγητη η στάση του Μιλτιάδη, αν δεν έστελνε ευθύς μετά τη μάχη το μήνυμα προς το άστυ, ώστε αυτό θα ισοδυναμούσε με αμφιβολία για την ίδια τη νίκη.

Εφόσον λοιπόν στην ιστορία υπήρξε νίκη στο Μαραθώνα, υπήρξε και αγγελιοφόρος της νίκης.

ΘΩΜΑΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Καθηγητής της Ιστορίας του Αθλητισμού στο Πανεπιστήμιο Αθηνών